



## บทที่ 1

### บทนำ

#### ความสำคัญและที่มาของปัญหาการวิจัย (Background and Rationale)

ตามแผนพัฒนาสาธารณสุข ในแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 8 (พ.ศ.2540 – 2544) กระทรวงสาธารณสุข มีนโยบายที่จะเพิ่มศักยภาพของคน ซึ่งกลุ่มเด็กวัยเรียน และเยาวชน เป็นกลุ่มหนึ่งที่มีความสำคัญ<sup>(1)</sup> และจากอนุสัญญาว่าด้วยสิทธิเด็ก (พ.ศ. 2532) ขององค์การสหประชาชาติ ซึ่งได้เน้นการคุ้มครองเด็กจากการเลือกปฏิบัติการพัฒนาและการปกป้องคุ้มครองสิทธิของเด็ก โดยเฉพาะอย่างยิ่งในมาตรา 24 ซึ่งกำหนดไว้ว่า "เด็กมีสิทธิ์ที่จะได้รับมาตรฐานสาธารณสุขที่สูงที่สุดเท่าที่จะหาได้"<sup>(2)</sup> ดังนั้น การพัฒนาศักยภาพของเด็กและเยาวชนจึงเป็นนโยบายที่สำคัญยิ่งของประเทศ

เด็กวัยเรียนในระดับประถมศึกษา เป็นทรัพยากรที่มีคุณค่าต่อการพัฒนาประเทศในอนาคตจำเป็นต้องได้รับความรู้ และการแนะนำทางด้านสุขภาพที่ถูกต้อง เพื่อให้มีสุขภาพที่แข็งแรง จึงนับว่าเป็นหน้าที่โดยตรงของโรงเรียนประถมศึกษาที่ต้องดำเนินการในเรื่องนี้ ทั้งนี้เพื่อให้การศึกษาในระดับประถมศึกษา บรรลุผลตามจุดมุ่งหมายของแผนการศึกษาแห่งชาติ วิธีการหนึ่งที่สำคัญก็คือ การจัดโครงการสุขภาพในโรงเรียน<sup>(3)</sup> โดยโรงเรียนจำเป็นต้องจัดคณะกรรมการงานอนามัยโรงเรียน พร้อมทั้งจัดให้มีครูอนามัยโรงเรียน ที่มีคุณสมบัติอย่างต่ำประกาศนียบัตรวิชาชีพชั้นสูงหรือปริญญาตรี เป็นผู้รับผิดชอบงานอนามัยโรงเรียน อย่างน้อยโรงเรียนละ 1 คน และควรได้รับการอบรมด้านโครงการสุขภาพในโรงเรียน จากหน่วยงานของกระทรวงสาธารณสุขด้วย<sup>(4)</sup> ถ้าหากครูอนามัยโรงเรียนไม่เคยได้รับการอบรมเกี่ยวกับโครงการสุขภาพในโรงเรียนมาก่อน จะทำให้โครงการสุขภาพมีประสิทธิภาพน้อยลงส่งผลให้นักเรียนมีปัญหาสุขภาพตามมา จากการศึกษาของวรรษิ ณ ระนอง และคณะ<sup>(5)</sup> ได้ศึกษาภาวะสุขภาพของนักเรียนไทย ในปีการศึกษา 2537 - 2538 ทั้งในระดับอนุบาล ประถมศึกษา และมัธยมศึกษา ในโรงเรียนทุกสังกัดของกระทรวงศึกษาธิการ จำนวน 13,918 คน พบว่า ภาวะการเจริญเติบโตของนักเรียน (น้ำหนักตามอายุ) มีนักเรียนต่ำกว่าเกณฑ์ร้อยละ 14.7 การเจริญเติบโตด้านความสูง (ส่วนสูงตามอายุ) พบว่านักเรียนมีส่วนสูงต่ำกว่าเกณฑ์ ร้อยละ 15.9 ภาวะโลหิตจางจากการขาดธาตุเหล็ก ร้อยละ 16.3<sup>(6)</sup> ภาวะโรคขาดสารไอโอดีน ร้อยละ 5.6<sup>(7)</sup>

ปัญหาสุขภาพของนักเรียนระดับประถมศึกษา สังกัดสำนักงานการประถมศึกษา  
 จังหวัดลพบุรี ปีการศึกษา 2539 พบนักเรียนระดับประถมศึกษา (อายุ 6-12 ปี) น้ำหนักต่ำกว่าเกณฑ์  
 ร้อยละ 10.32<sup>(8)</sup> พบโรคโลหิตจางจากการขาดธาตุเหล็ก (อายุ 6-14 ปี) ร้อยละ 12.85<sup>(9)</sup> ภาวะขาด  
 สารไอโอดีนในนักเรียนร้อยละ 1.38<sup>(10)</sup> และจากรายงานการติดตามผลการปฏิบัติงานอนามัยโรงเรียน  
 ในจังหวัดลพบุรี<sup>(11)</sup> พบว่าบริการสุขภาพในโรงเรียนมีปัญหาหลายด้าน ดังนี้คือ ด้านบริการอนามัย  
 โรงเรียนพบว่า นักเรียนมีบัตรบันทึกสุขภาพไม่ครบทุกคน การซึ่งน้ำหนักไม่ครบคลุมตามเป้าหมาย  
 ได้รับการซึ่งน้ำหนักร้อยละ 77.8<sup>(8)</sup> ครูอนามัยโรงเรียนยังขาดความรู้ และทักษะในการวัดสายตา ด้าน  
 การจัดสิ่งแวดล้อมที่ควรแก้ไข คือห้องปฐมพยาบาล โรงอาหาร และทางระบายน้ำเสีย ด้านการ  
 สอนสุขศึกษาพบว่า ยังขาดสื่ออุปกรณ์และเอกสารค้นคว้า และการจัดการเรียนการสอนสุขภาพ  
 เน้นความรู้ทางทฤษฎีมากกว่าปฏิบัติ<sup>(12)</sup> จากลักษณะปัญหาที่เกิดขึ้น สะท้อนให้เห็นว่าปัญหาดัง  
 กล่าวส่วนหนึ่ง เกิดขึ้นจากการขาดความรู้ความเข้าใจ และการรับรู้บทบาทของตนเองไม่ชัดเจน  
 นอกจากนี้แล้ว การรับรู้บทบาทของบุคคลที่เกี่ยวข้องกับครูอนามัยโรงเรียนที่สำคัญ ซึ่งได้แก่  
 ผู้บริหาร ครูประจำชั้น ก็มีผลผลักดันและส่งเสริมให้การปฏิบัติงานของครูอนามัยโรงเรียน เป็นไป  
 อย่างมีประสิทธิภาพด้วย ซึ่งถ้าสถานศึกษาใดที่มีผู้บริหารสนใจ ตระหนัก รับรู้เห็นความสำคัญ  
 ความจำเป็นในการจัดกิจกรรมส่งเสริมสุขภาพของเด็กวัยเรียนที่อยู่ในความรับผิดชอบของตนแล้ว  
 ผู้บริหารก็สามารถกำหนดนโยบายและจัดสิ่งแวดล้อมที่เอื้อต่อการดำเนินงาน ตลอดจนสามารถ  
 ผลักดันสนับสนุนให้ครู และผู้ได้บังคับบัญชาทุกคนในโรงเรียนมีความกระตือรือร้น ในการปฏิบัติตาม  
 โครงการสุขภาพด้วย สำหรับครูประจำชั้นเป็นผู้ใกล้ชิดเด็กนักเรียน ซึ่งต้องรับผิดชอบต่อความเป็นอยู่  
 ของเด็กขณะเรียน ดังนั้นถ้าหากผู้บริหารโรงเรียน และครูประจำชั้น เข้าใจ และรับรู้บทบาทของครู  
 อนามัยโรงเรียน ก็จะทำให้เกิดการประสานงานที่ดีระหว่างครูอนามัยโรงเรียน และครูทุกคนในโรงเรียน  
 เป็นไปด้วยความราบรื่น การศึกษาการรับรู้บทบาทของครูอนามัยโรงเรียน ในงานโครงการสุขภาพของ  
 ผู้บริหาร ครูประจำชั้น และครูอนามัยโรงเรียน ในโรงเรียนประถมศึกษา สังกัดสำนักงานการประถม  
 ศึกษาจังหวัดลพบุรี จะเป็นพื้นฐานที่สำคัญในการปรับปรุงแก้ไขโครงการสุขภาพ ให้มีประสิทธิภาพ  
 ยิ่งขึ้น ซึ่งจะเป็นการเสริมสร้างศักยภาพของเด็กและเยาวชน อันจะส่งผลให้เด็ก และเยาวชนใน  
 จังหวัดลพบุรีมีสุขภาพที่ดีเป็นกำลังสำคัญในการพัฒนาประเทศต่อไป

## คำถามการวิจัย ( Research Question )

### คำถามหลัก

ผู้บริหารโรงเรียน ครูประจำชั้น และครูอนามัยโรงเรียน มีการรับรู้บทบาทครูอนามัยโรงเรียนอยู่ในระดับใด

ครูอนามัยโรงเรียนมีการปฏิบัติจริงตามบทบาทอยู่ในระดับใด และแตกต่างจากบทบาทตามการรับรู้ของตนเองหรือไม่

### คำถามรอง

การปฏิบัติงานตามบทบาท ของครูอนามัยโรงเรียน มีปัญหาและอุปสรรคอย่างไร

## วัตถุประสงค์ของการวิจัย ( Objective )

### วัตถุประสงค์ทั่วไป ( General objective )

เพื่อศึกษาการรับรู้บทบาทครูอนามัยโรงเรียนในโครงการสุขภาพในโรงเรียน ตามการรับรู้ของผู้บริหาร ครูประจำชั้น และครูอนามัยโรงเรียน และเปรียบเทียบบทบาทครูอนามัยโรงเรียนตามการรับรู้ และการปฏิบัติจริง ในโรงเรียนประถมศึกษา สังกัดสำนักงานการประถมศึกษาจังหวัดลพบุรี

### วัตถุประสงค์เฉพาะ ( Specific objective )

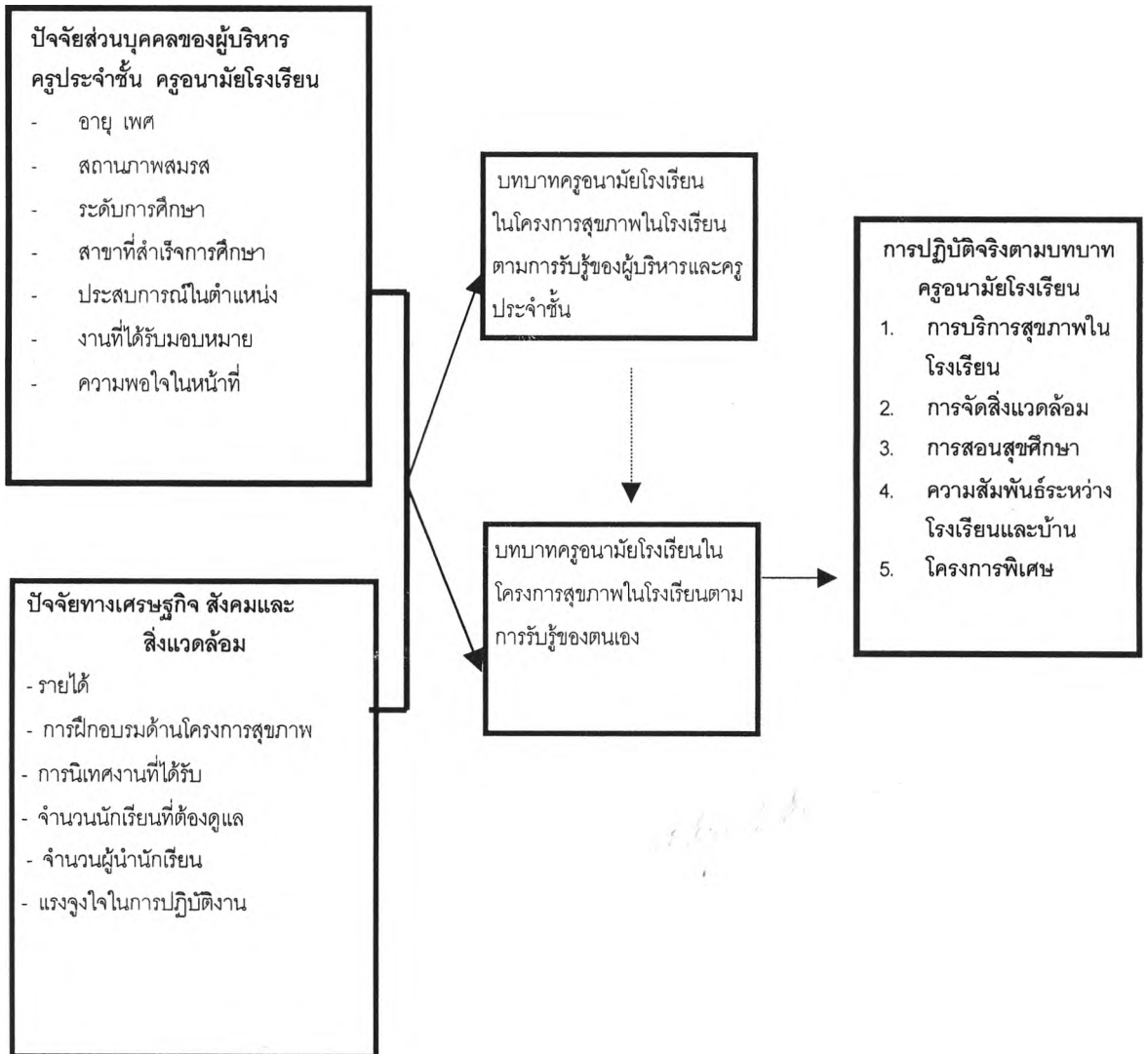
1. เพื่อศึกษาบทบาทของครูอนามัยโรงเรียน ในโครงการสุขภาพในโรงเรียนตามการรับรู้ของผู้บริหาร ครูประจำชั้น และครูอนามัยโรงเรียนในโรงเรียนประถมศึกษา สังกัดสำนักงานการประถมศึกษาจังหวัดลพบุรี
2. เพื่อเปรียบเทียบบทบาทครูอนามัยโรงเรียนตามการรับรู้ และการปฏิบัติจริง
3. เพื่อศึกษาปัญหาอุปสรรคในการปฏิบัติตามบทบาทของครูอนามัยโรงเรียน



## สมมุติฐาน ( Hypothesis )

1. การรับรู้บทบาทครูอนามัยโรงเรียน ในโครงการสุขภาพในโรงเรียนของผู้บริหาร ครูประจำชั้น และครูอนามัยโรงเรียนมีความแตกต่างกัน
2. บทบาทครูอนามัยโรงเรียนตามการรับรู้และตามการปฏิบัติจริงมีความแตกต่างกัน

## กรอบแนวคิดในการวิจัย (Conceptual Framework)

### แผนภูมิที่ 1.1 กรอบแนวคิดในการวิจัย



-  หมายถึง การรับรู้บทบาทครูอนามัยโรงเรียนของผู้บริหาร และครูประจำชั้น ส่งผลทางอ้อมต่อการปฏิบัติงานตามบทบาทของครูอนามัยโรงเรียน
-  หมายถึง การรับรู้บทบาทครูอนามัยโรงเรียน ส่งผลโดยตรงต่อการปฏิบัติงานตามบทบาทครูอนามัยโรงเรียน

## ตัวแปร ( Variable )

### ตัวแปรอิสระ ( Independent Variable )

- ปัจจัยส่วนบุคคลของผู้บริหาร ครูประจำชั้น ได้แก่ อายุ เพศ สถานภาพสมรส ระดับการศึกษา การเข้ารับการอบรมโครงการสุขภาพ
- ปัจจัยส่วนบุคคลของครูอนามัยโรงเรียน เช่นเดียวกับผู้บริหาร และครูประจำชั้น ปัจจัยทางเศรษฐกิจสังคม และสิ่งแวดล้อม ได้แก่ รายได้ การฝึกอบรมด้านโครงการสุขภาพ การนิเทศงานที่ได้รับ แรงจูงใจในการปฏิบัติงาน จำนวนนักเรียนที่ต้องดูแล จำนวนผู้นำนักเรียนฝ่ายส่งเสริมอนามัย

### ตัวแปรตาม ( Dependent Variable )

- การรับรู้บทบาทครูอนามัยโรงเรียนของผู้บริหาร ครูประจำชั้น และครูอนามัยโรงเรียน
- การปฏิบัติจริงของครูอนามัยโรงเรียน 5 ด้าน คือ การบริการอนามัยโรงเรียน การจัดสิ่งแวดล้อม การสอนสุขศึกษา ความสัมพันธ์ระหว่างโรงเรียนและบ้าน โครงการพิเศษต่างๆ
- ปัญหาและอุปสรรคในการปฏิบัติงานของครูอนามัยโรงเรียน

## คำจำกัดความที่ใช้ในการวิจัย ( Operational Definition )

**การรับรู้** ( Perception ) หมายถึง การเข้าใจความหมายต่อสิ่งสัมผัสที่เลือกเข้ามาในจิตสำนึก ด้วยความรู้สึกนึกคิดของตนเอง ในที่นี้หมายถึงเฉพาะการรับรู้บทบาทของครูอนามัยโรงเรียนใน 5 ด้าน คือ 1) การบริการอนามัย 2) การจัดสิ่งแวดล้อมให้ถูกสุขลักษณะ 3) การสอนสุขศึกษา 4) ความสัมพันธ์ระหว่างโรงเรียนและบ้าน 5) โครงการพิเศษต่างๆ ตามที่กองอนามัยโรงเรียนกำหนด ได้แก่ โครงการเฝ้าระวังทันตสุขภาพ โครงการรณรงค์กำจัดโรคเหา โครงการเฝ้าระวังการขาดสารไอโอดีน โครงการแก้ไขการไถ่ยีนผิดปกติ โครงการอบรมผู้นำนักเรียนฝ่ายส่งเสริมอนามัย โครงการส่งเสริมการออกกำลังกาย โครงการป้องกันสารเสพติด งานสุขภาพจิตและการให้คำปรึกษาและเพิ่มเติมตามท้องที่การอนามัยโลกกำหนดไว้ คือโครงการส่งเสริมสุขภาพบุคลากรในโรงเรียน การให้ความรู้เรื่องสรีระ และสันตนาการ

**การวัดการรับรู้** โดยใช้แบบสัมภาษณ์แบบมาตราส่วนประมาณค่า 5 ระดับ คือมากที่สุด มาก ปานกลาง น้อย น้อยที่สุด แล้วนำค่าคะแนนแบ่งเป็นระดับการรับรู้ 3 ระดับคือ สูง ปานกลาง และต่ำ

**การปฏิบัติจริงของครูอนามัยโรงเรียน** หมายถึง พฤติกรรม หรือการกระทำของครูอนามัยโรงเรียนที่ได้ปฏิบัติจริง เกี่ยวกับโครงการสุขภาพในโรงเรียนใน 5 ด้าน คือ 1) ด้านการบริการอนามัย 2) ด้านการจัดสิ่งแวดล้อม 3) ด้านการสอนสุขศึกษา 4) ด้านความสัมพันธ์ระหว่างโรงเรียนและบ้าน 5) ด้านโครงการพิเศษต่างๆ (เช่นเดียวกับการรับรู้) โดยครูอนามัยอาจขอความช่วยเหลือจากครูประจำชั้น หรือมอบหมายให้ผู้นำนักเรียนฝ่ายส่งเสริมอนามัยช่วยปฏิบัติงานด้วย

**การวัดการปฏิบัติจริง** โดยใช้แบบสัมภาษณ์มาตราส่วนประมาณค่า 5 ระดับ คือมากที่สุด มาก ปานกลาง น้อย น้อยที่สุด แล้วนำค่าคะแนนแบ่งเป็นระดับการปฏิบัติจริง 3 ระดับคือ สูง ปานกลาง และต่ำ

**โครงการสุขภาพโรงเรียน** ( School Health Programes ) หมายถึงการดำเนินงานที่มุ่งส่งเสริม ป้องกัน และแก้ไขปัญหาสุขภาพนักเรียน ซึ่งประกอบด้วยหลักการ 5 ด้าน คือ 1) การบริการอนามัย 2) ด้านการจัดสิ่งแวดล้อม 3) ด้านการสอนสุขศึกษา 4) ด้านความสัมพันธ์ระหว่างโรงเรียนและบ้าน 5) โครงการพิเศษต่างๆ (เช่นเดียวกับการรับรู้)

**ผู้บริหาร** ( Administrator ) หมายถึง บุคคลที่ดำรงตำแหน่งผู้อำนวยการโรงเรียน อาจารย์ใหญ่ หรือครูใหญ่ ซึ่งทำหน้าที่บริหารการศึกษา และกิจกรรมต่างๆ ของโรงเรียน ประถมศึกษาสังกัดสำนักงานการประถมศึกษาจังหวัดลพบุรี ตั้งแต่ระดับอนุบาลถึงประถมศึกษาปีที่ 6 เท่านั้น

**ครูประจำชั้น** ( Classroom Teacher ) หมายถึง บุคคลที่ได้รับมอบหมายจากผู้บริหาร ให้มีหน้าที่รับผิดชอบดูแลนักเรียนประจำชั้นเรียน ตั้งแต่ชั้นอนุบาลถึงประถมศึกษาปีที่ 6 เท่านั้น ซึ่งดูแลทั้งด้านการเรียน สุขภาพ สิ่งแวดล้อมในห้องเรียน ให้เกิดผลดีต่อสุขภาพและการเรียนของนักเรียน และปฏิบัติหน้าที่ตามลักษณะงานที่กระทรวงศึกษาธิการกำหนด

**ครูอนามัยโรงเรียน** ( School Health Teacher ) หมายถึง บุคคลที่ได้รับมอบหมายจากผู้บริหาร ให้มีหน้าที่รับผิดชอบในการบริการงานสุขภาพแก่นักเรียน และบุคลากรในโรงเรียนตั้งแต่ระดับอนุบาลถึงประถมศึกษาปีที่ 6 เท่านั้น ซึ่งควรได้รับการฝึกอบรมด้านอนามัยโรงเรียน และปฏิบัติหน้าที่ตามลักษณะงานที่กระทรวงศึกษาธิการ หรือหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง คือ กระทรวงสาธารณสุข กำหนดไว้ คือ 1) การบริการอนามัย 2) อนามัยสิ่งแวดล้อม 3) สุขศึกษา 4) ความสัมพันธ์ระหว่างโรงเรียนและบ้าน 5) โครงการพิเศษ (เช่นเดียวกับการรับรู้)

**โรงเรียนประถมศึกษา** ( Primary School ) หมายถึง โรงเรียนประถมศึกษาเฉพาะที่สังกัดสำนักงานการประถมศึกษาจังหวัดลพบุรีเท่านั้น และศึกษาเฉพาะในระดับอนุบาลถึงประถมศึกษาปีที่ 6 เท่านั้น

#### ข้อตกลงเบื้องต้น ( Assumptions )

ศึกษาบทบาทของครูอนามัยโรงเรียนเฉพาะในโรงเรียนประถมศึกษาสังกัดสำนักงานการประถมศึกษาจังหวัดลพบุรีเท่านั้น ซึ่งในการศึกษานี้แบ่งออกเป็น 5 ด้าน คือ การบริการอนามัย การจัดสิ่งแวดล้อม การสอนสุขศึกษา ความสัมพันธ์ระหว่างโรงเรียนและบ้าน โครงการพิเศษ ข้อมูลที่ได้จากแบบสัมภาษณ์ประชากรตัวอย่าง ผู้วิจัยถือว่าเป็นความจริงเชื่อถือได้

#### ข้อจำกัดในการวิจัย ( Limitation )

การวิจัยครั้งนี้ เป็นการศึกษาการรับรู้บทบาทครูอนามัยโรงเรียน โดยการสัมภาษณ์ผู้บริหาร ครูประจำชั้น และครูอนามัยโรงเรียน เฉพาะในโรงเรียนสังกัดสำนักงานการประถมศึกษาจังหวัดลพบุรี เท่านั้น ผลการวิจัยครั้งนี้ ไม่สามารถใช้เป็นตัวแทนการรับรู้บทบาทของครูอนามัยโรงเรียน ในโรงเรียนประถมศึกษาสังกัดอื่น และโรงเรียนประถมศึกษาทั่วประเทศ ในสังกัดคณะกรรมการการประถมศึกษาแห่งชาติได้

#### ปัญหาทางจริยธรรม ( Ethical Considerations )

การวิจัยครั้งนี้เป็นการวิจัยเชิงพรรณนา ไม่ได้ใช้วิธีการหรือการทดลองใดๆ แก่กลุ่มที่จะศึกษา จึงคาดว่ามีปัญหาทางจริยธรรม

#### ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับการวิจัย ( Expected Benefit and Application )

1 เพื่อเป็นข้อมูลพื้นฐาน สำหรับโรงเรียนประถมศึกษาสังกัดสำนักงานการประถมศึกษาจังหวัดลพบุรี ในการวางแผนการปรับปรุง แก้ไขปัญหาการดำเนินงานของครูอนามัยโรงเรียนในโครงการสุขภาพในโรงเรียน ได้ถูกต้อง

2 สำนักงานสาธารณสุขจังหวัดลพบุรี ทราบถึงปัญหาการดำเนินงานโครงการสุขภาพในโรงเรียน และวางแผนปรับปรุงกลวิธีในการดำเนินงาน ให้มีประสิทธิภาพมากยิ่งขึ้น

3. สำนักงานการประถมศึกษาจังหวัดลพบุรี นำผลการศึกษามาใช้วางแผนในการประสานงานกับผู้เกี่ยวข้องทุกระดับ เช่น เจ้าหน้าที่สาธารณสุข ผู้ปกครอง ผู้นำชุมชน เพื่อความร่วมมือในการส่งเสริมบทบาทครูอนามัยโรงเรียน ให้สามารถปฏิบัติงานได้อย่างมีประสิทธิภาพยิ่งขึ้น อันจะส่งผลให้นักเรียนในจังหวัดลพบุรีคุณภาพชีวิตที่ดียิ่งขึ้น

**อุปสรรคที่อาจเกิดขึ้นระหว่างการวิจัย และมาตรการในการแก้ไข ( Obstacle and Strategies to solve the problem)**

บางโรงเรียนอาจยังไม่มีคำสั่งแต่งตั้งครูอนามัยโรงเรียนไว้เป็นลายลักษณ์อักษร หรืออาจมีการมอบหมายหน้าที่ครูอนามัยโรงเรียนเป็นการชั่วคราว ผลัดเปลี่ยนกัน แก้ไขโดยสัมภาษณ์ครูที่ทำหน้าที่ครูอนามัยโรงเรียนในปัจจุบัน